

Frământări țărănești în satele din jurul Devei după primul război imperialist

ION LUNGU
VASILE RADU

După unirea Transilvaniei cu România – datorită condițiilor istorice existente – problemele economice și sociale ale vremii nu și-au găsit rezolvare, deși masele populare au avut un rol principal în lichidarea puterii dualiste austro-ungare. Neexistând în fruntea maselor un partid revoluționar de tip nou, care să conducă cu fermitate lupta pentru rezolvarea acestor cerințe care ar fi îndreptat dezvoltarea viitoare a României pe un făgaș democratic, burghezia a reușit să preia inițiativa și conducerea – speriată de frământările interne și de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și revoluția burghezo-democratică din Germania, Austria și Ungaria, alăturându-se după 1918 reacțiunii, retractând principiile democratice. Astfel, noul stat român nu a rezolvat în mod revoluționar principalele aspirații ale maselor muncitoare.

Pentru țărănime, ca și pentru întreaga populație, Unirea Transilvaniei cu România a însemnat curmarea pentru totdeauna a asupririi naționale. Acest lucru constituie prin el însuși o mare victorie, un succes ce a putut fi dobândit numai prin luptă aprigă, luptă ce s-a încheiat la 1 decembrie 1918, prin desăvârșirea formării statului național unitar român.

Pe planul împlinirii idealurilor maselor de lichidare a asupririi sociale, unirea – ținând seamă de împrejurările în care a fost făurită, de faptul că treptat burghezia a renunțat la principiile revoluționare – nu a putut îndeplini decât, în anumite limite, aceste deziderate. În ce privește țărănimea, este de notat că împroprietărirea celor lipsiți de pământ sau cu pământ puțin s-a realizat succesiv însă trunchiat. Întârzierea reformei agrare promisă la Adunarea de la Alba Iulia – cit și starea de cruntă mizerie a maselor în urma războiului, au provocat adinci nemulțumiri și noi acțiuni țărănești îndreptate împotriva celor ce-i exploatau.

Încă în prima jumătate a lunii decembrie, au avut loc atacuri împotriva domeniilor moșierești, însoțite de confiscarea vitelor, cerealelor, nutrețului și altor bunuri ¹⁾. În munții Apuseni, țăranii moți din Țebea au atacat în 1918 conacul grofului din localitate și alungându-l pe acesta cu întreaga familie, au împărțit averea magnatului între ei ²⁾.

La 14 decembrie 1918, moșierul Barcsay Gabor din Cioara se plîngea prefectului că țăranii răsculați i-au luat totul, iar subprefectul din Aiud cerea să se ia măsuri urgente împotriva țăranilor răsculați din Vințul de Jos ³⁾. Referindu-se la acțiunile revoluționare ale țărânimii din comitatul Hunedoara, unul din zia-

rele vremii, semnală în 22 decembrie 1918 că în comunei Lăpușnic, Peșteana și Birsău, conacele grofilor au fost devastate, încât marii proprietari cereau insistent trimiterea de trupe pentru a stăvili răscoalele țărănești ⁴⁾.

În situația creată, în care nemulțumirile maselor țărănești continuau să ia forme violente, autoritățile de stat au fost silit să treacă la pregătirea aplicării reformei agrare. Într-adevăr, decretul lege nr. 3697 din 1918 stabilea două momente în efectuarea reformei agrare : momentul exproprierii moșierului și momentul împrumietării definitive a țăranilor. Între aceste două momente este o perioadă de „arendă forțată”. Pământul intra în patrimoniul statului, care-l dădea în folosință proprie țăranilor. Starea aceasta de „folosință provizorie dura până când se terminau de judecat contestațiile, apelurile, recursurile, se stabileau cei îndreptățiți la împrumietărire, se făcea măsurarea și parcelarea pământului expropriat, se atribuiau parcele în mod definitiv și se încheiau acte de vindere a loturilor respective de către stat, către țărani. În acest moment abia, al împrumietării definitive, statul debita pe țăran cu prețul lotului respectiv și plătea rimii era diferit de cel pe care-l încasa de la țăran și, mai mult decât atât, între moșierului prețul pământului. De reținut că prețul pe care statul îl plătea moșierului momentul exproprierii și cel al împrumietării definitive, moșierul încasa arenda conform prețului local de arendare, ca și cum el n-ar fi fost expropriat. Această arendă era calculată în mod deosebit de avantajos pentru moșieri, întrucât aceștia sporeau arenda pentru pământul neexpropriat de obicei cam de două ori față de arenda obișnuită și uneori de opt ori față de arenda „oficială”, ceea ce urca simțitor „prețul local de arendare”, mărindu-și astfel și arenda încasată pentru pământul deja expropriat. Dacă legea nu se străduia de loc să stabilească un quantum arenzii, lăsind-o la latitudinea „prețului local”, în schimb ea se dovedea deosebit de grijulie în asigurarea moșierului pentru încasarea arenzii. Plata – stipula legea – va fi calculată pe un an agricol de la 23 aprilie la 23 aprilie următor și se va face în primul an la 1 noiembrie, iar în anii următori până la împrumietărire definitivă, la 1 mai și 1 noiembrie în fiecare an. Mai mult încă : dacă țăranii cărora li se dăduse în folosință provizorie pământul nu plăteau arenda la timp, statul era obligat s-o achite prin Centrala de cooperare și împrumietărire, care avea să urmărească apoi pe țăranii neplatnici, ca nu cumva să fie păgubit moșierul de „drepturile” asupra unui pământ care-i fusese totuși „expropriat”. Iar dacă statul nu dădea pământ expropriat în folosință provizorie, plătea bineînțeles el arenda convenită moșierului. În felul acesta, în afară de valoarea semințelor și lucrărilor făcute de moșier pe pământul expropriat, în afară de prețul de expropriere pe care statul îl plătea la împrumietărire definitivă a țăranilor, moșierul primea pe tot timpul efectuării lucrărilor de împrumietărire arenda.

Nu se poate spune că burghezia nu și-a respectat angajamentul luat față de moșierime în momentul când cele două clase exploatatoare s-au văzut constrinse să accepte reforma agrară : „Pacientul, proprietarul trebuia la rîndul lui să suporte cu resemnare și bravură această operație. Încrezător în înțelepciunea chirurgului și în precizia mîinii sale experte, care nu trebuie să meargă nici prea adînc, nici prea la suprafață, marele proprietar trebuie să suporte operația reformei agrare” ⁵⁾. Cu asemenea „chirurg expert”, moșierimea a putut, într-ade-

văr, să suporte operația nu numai cu bravură și cazinare, dar chiar cu bucurie și ciștig. În ciuda numeroaselor inconveniente cauzate de către guvernarea vremii, țărani, în majoritatea cazurilor, din cauza lipsei acute de terenuri arabile și de pășuni, acceptau arendarea forțată, ba chiar o cereau. Sărăcia cumplită i-a minat și pe țărani din satele Briznic, Vinerea, Sulighete și Cîmpuri-Surduc să ceară autorităților pământ în arendă ⁶⁾.

O lipsă acută duceau țărani și în ce privește pășunile și pădurile. De aceea, numeroase cereri adresate autorităților se refereau la arendarea de păduri și pășuni. Astfel, țărani din jurul Devei și Alba arătau în cereri trimise prefecturii că proprietarii îi exploatează, refuzînd cu încăpăținare să le dea în arendă pășunile. Pentru ca vitele lor să nu moară de foame, au fost siliți să-și descopere șurile de paie ⁷⁾.

Aflînd de lucrările premergătoare reformei agrare, țărani hunedoreni au început să înainteze cereri către autorități, solicitînd concomitent cu arendarea forțată a pămîntului și împrumutarea. Bazîndu-se pe promisiunea făcută de Ministerul de Comerț în timpul războiului, în care se spunea că după război toate comunele care nu au pășuni vor fi împrumutate, țărani săraci din comuna Federi cereau prefectului în 15 ianuarie 1919, să fie împrumutați, iar pînă la reforma agrară propriu-zisă, să fie obligați proprietarii din comună să scadă prețurile la pășune și să le-o dea în arenda lor și nu chiaburilor ⁸⁾. Împrumutarea cereau și țărani din Ribicioara, care arătau prefectului la 21 august 1919, că pămîntul ce-l posedă este atît de puțin și de nefertil, încît cu toată munca și osteneala lor, sînt în imposibilitate de a-și satisface cele necesare traiului ⁹⁾.

Întîrzierea aplicării reformei agrare și piedicile puse arendării forțate a pămîntului de către autorități și mari proprietari, au determinat pe țărani să treacă la ocuparea cu forța a terenurilor arabile, pășunilor și pădurilor.

În iunie 1919, țărani din Baia de Criș iau în stăpînire pădurile aparținătoare căilor ferate unite din Arad și Cenad ¹⁰⁾. Însăpămîntat de amploarea devastării pădurilor exploatare de firma „Pecol”, prefectul de Hunedoara cere urgent Consiliului Dirigent la 24 decembrie 1919, ca : „în interesul liniștirii populației din comunele învecinate cu pădurile, să dispună de urgență să dea comunelor lemnele de foc necesare, la prețul de cost” ¹¹⁾.

Frămîntările au cuprins și pe soldații aflați încă sub arme. Aflînd de cele ce se petrec la sate, ei se prezentau în masă la comandamente și cereau să li se dea concedii „ca singuri să se răfuiescă cu cei ce neîndreptătesc familiile lor, rămase fără sprijin” – după cum se relatează într-un ordin circular din 28 noiembrie 1919 al Consiliului Dirigent către prefecti : „se simte o vie nemulțumire în popor – se arată în continuare în ordinul circular – soldații cer intervenire la ajutoarele legale pentru ca familiile lor să fie achitate... nu după bunul plac al secretarilor comunali” ¹²⁾. Comandamentul regimentului 92 infanterie din Orăștie raporta prefectului că zilnic soldații se prezentau la raport, arătînd că părinții lor sînt neîndreptățiți cu ocazia arendărilor forțate, sînt maltratați de către jandarmi, iar petrolul și zahărul se distribuie doar oamenilor de încredere ai primarilor și jandarmilor. „Socotind după desecele reclamațiuni ce-mi vin – arată ra-

portul – starea spiritelor la sate și prin repercuzie, și în cazarmă, nu este deloc îmbucurătoare”¹³).

Anii 1920–1921 găsea țărănimea hunedoreană într-o stare materială deosebit de grea. Lipseau alimentele de bază, lipsea îmbrăcămintea. Numeroasele telegrame ale prefecturii județului Hunedoara relatau în acea vreme despre „completa criză de cereale” din județ¹⁴) și despre faptul că pe piață nu se găseau alimente, ceea ce provoca „tulburări și nemulțumiri în sinul populației”¹⁵). Pretura plasei Ilia anunța alarmată că locuitorii a 76 comune, din cauza lipsurilor materiale „sînt nemulțumiți la culme”¹⁶), iar satele moșești din jurul centrului minier Băița, „suferă, neputîndu-și cîștiga cele necesare traiului”, semnală o adresă a Institutului de credit „Zărăndeana” din Băița, către comisia de cumpărare județeană¹⁷).

Pe de altă parte, abuzurile săvîrșite de autorități cu ocazia arendărilor forțate, precum și starea proastă în care se găseau vitele țăranilor din cauza lipsei de pășuni, au dus la menținerea în permanență a unei atmosfere de ură neîmpăcată a țăranilor față de organele administrative de stat și față de marii proprietari.

Semnificative pentru modul în care țăranii erau batjocoriți și exploatați de către moșieri cu sprijinul autorităților de stat, socotim, și cele două cazuri redată mai jos, alături de alte nenumărate situații similare.

În comuna Pui, moșierul Naláczy Géza, stăpînea 300 iugăre de pămînt „Acest magnat – arăta un document al vremii – nu știe bine unde este situată averea lui, de cum să o fi muncit vreodată”¹⁸). În 1920, Comitetul agrar din Cluj dă în arendă forțată țăranilor din Pui moșia lui Naláczy, la preț de 120 coroane pe iugăr. Țăranii au plătit banii primăriei comunale întrucît groful a refuzat să-i primească, neținînd cont de hotărîrea luată de comitetul agrar. Dar, în timp ce ei își transportau recolta acasă, consilierul agricol a încercat să-i oprească, spunîndu-le că trebuie să dea proprietarului jumătate din recoltă. Țăranii se opun, ceea ce atrage după sine, trimiterea de jandarmi în comuna Pui spre a „liniști spiritele” și încheierea unui proces verbal de către consilierul agricol în care se preciza că „părțile fiind pe deplin mulțumite cu ceea ce au primit, se lasă proprietarului 200 iugăre de pămînt”. Pe baza acestui act ticluit de consilierul agricol, omul de încredere al grofului, „țăranii din patru comune au fost dați afară de pe acea moșie”¹⁹).

La 15 decembrie 1920, țăranii din Brănișca înaintau o plîngere către președintele comitetului agrar, în care, printre altele arătau că în hotarul comunei „se află moșiile mari ale dispărutului baron Losika Lajos și ortacii”. Timp de peste 30 ani aceste moșii au fost arendate unor persoane străine de comună, la preț de 25 coroane pe iugăr. Arendașii la rîndul lor subarendau terenul țăranilor „încasînd fel de fel de dijme, prestațiuni de lucru, jupuind aproape și pielea de pe bieții țărani”²⁰). O dată ce autoritățile de stat stabiliseră că moșiile se vor arenda țăranilor pînă la rezolvarea problemei împrumietării, moșia din Brănișca se cuvenea, de drept, să fie dată în întregime, în arendă forțată, țăranilor din acea comună. Dar, în 1920, fostului arendaș i se dădea dreptul, datorită intervențiilor consilierului agricol – să arendeze el către țărani un teren de 350 iugăre din moșia Losika. În plus, țăranii care luaseră în arendă terenul agricol,

erau forțați acum să plătească atât arendașului pentru folosirea celor 350 iugăre, cât și statului pentru restul pământului arendat și totodată, suma plătită pe iugăr era majorată de la 25 coroane cât se prevăzuse în contractul încheiat, la 80–100 coroane. Revoltați de abuzurile comise de arendaș, ce era în cîrdășie cu consilierul agricol, țărani din Brănișca cereau ca „tot terenul cultivabil, să ni se dea, completîndu-se și cu cel predat arendașului, cu atât mai virtos, cu cît terenul este însămintat de noi”²¹).

Indignarea țăranilor față de nedreptățile săvîrșite de autoritățile de stat au determinat ca lupta pentru pămînt și libertăți democratice să continue, să se întetească. O mare însemnătate pentru această luptă au avut-o numeroasele acțiuni revoluționare ale clasei muncitoare, care au desfășurat o vie activitate la sate, îndreptată spre ridicarea conștiinței de clasă a țăranimii, spre atragerea ei la lupta unită cu clasa muncitoare. În acest sens, la 9 februarie 1920, ziarul „Socialismul” publica un articol intitulat în mod sugestiv : „Pămîntul trebuie să fie al nostru”, care explica poziția elementelor de stînga din partid în problema agrară. Influența marilor bătălii de clasă ale proletariatului, în anii 1918–1921, mai ales în jurul centrelor muncitorești, a dus la creșterea intensității acțiunilor țăărănești, dar acestea nu au fost organizate și conduse de clasa muncitoare. Așa se explică caracterul predominant spontan al acțiunilor țăărănești din acei ani și desfășurarea lor în același timp cu luptele muncitorimii, dar izolate de acestea. Situația se datora faptului că proletariatul din țara noastră nu avea încă un partid consecvent revoluționar, marxist-leninist, capabil să mobilizeze masele țăărănești alături și sub conducerea clasei muncitoare. Militanții revoluționari, lipsiți de acel stat major care să conducă întreaga lor activitate dintr-un centru ideologic, politic și organizatoric unic, nu numai că nu au putut să elaboreze o linie politică generală care să țină seamă de perspectivele, etapele și laturile problemei aliaților, dar nu au putut să asigure întotdeauna nici aplicarea în practică chiar a acelor directive politice juste pe care izbutiseră deja să le elaboreze.

Tergiversarea împroprietării promise de guvernele burghezo-moșierești, a menținut atmosfera de adînci frămîntări și în rîndul maselor țăărănești hunedorene ca, de altfel, în întreaga țară. Primpretorul din Orăștie făcea cunoscut legiunii de jandarmi din Deva, la 13 martie 1920, că „locuitorii comunei Cugir, din nou au început devastările de păduri într-un grad foarte mare”. Primpretorul cerea legiunii de jandarmi să mărească de urgență efectivul trupei din Cugir, pentru a putea face față țăranilor²²). În aprilie, din Baia de Criș se raporta legiunii de jandarmi din Deva că țăranii din localitate au incendiat pădurea moșierului Șerban, din hotarul satului Birtin, nemulțumiți fiind de faptul că le-a fost respinsă cererea lor de arendare a pădurii²³).

Ingrijorate de intensificarea luptei maselor muncitoare și temîndu-se de uniunea acțiunilor muncitorești și țăărănești în ajunul grevei generale din octombrie 1920, guvernul Averescu a procedat la împroprietărirea cu mare zgomot a țăranilor din cîteva comune²⁴), iar după greva generală, la trecerea în proprietate provizorie a țăranilor a circa un sfert din pămîntul expropriat în 1918–1919.

La capătul valului marilor bătălii de clasă din anii avîntului revoluționar (1918–1921), lupta maselor condusă de reprezentanții curentului revoluționar, a

fost încununată cu succes la Congresul Partidului Socialist din 8–12 mai 1921. Făurirea Partidului Comunist Român în cadrul acestui istoric congres a deschis calea pentru rezolvarea celor mai arzătoare sarcini ce stăteau în fața maselor populare din țara noastră.

La scurtă vreme după primul congres al P.C.R., în iulie 1921, Parlamentul a votat legiuirea de reformă agrară. Cu toate că prin reforma agrară din 1921, un număr însemnat de țărani au fost împroprietăriți, rezolvându-se în acest fel, într-o măsură oarecare problema agrară, modul în care au fost concepute legiuirile și mai ales modul în care au fost aplicate, au dat posibilitatea săvârșirii multor abuzuri, multor nedreptăți care au limitat în acest fel reforma și au îngustat în ultimă instanță efectul acestui act de guvernământ al generalului Averescu.

Legea pentru reforma agrară recunoștea ca expropriate definitiv terenurile care au fost supuse exproprierii pe baza decretelor din 1918 și stabilea că exproprierea terenurilor moșierești se va face în raport cu suprafața pe care o aveau moșiile la data de 15 august 1916.

Principiile legii de reformă agrară din 1921 au oglindit în esență grija claselor exploatatoare de a menține pe mai departe marea proprietate moșierească, de a nu împroprietări pe toți țăranii fără pământ și cu pământ puțin, spre a avea asigurate brațe de muncă ieftine pentru gospodăriile moșierești și chiburești.

Înfăptuită sub presiunea marilor frământări sociale și a necesităților economice obiective, „reforma agrară din 1921 – arată tovarășul Nicolae Ceaușescu – dă impuls dezvoltării capitalismului în agricultură, slăbește puterea economică a moșierimii, reduce rolul jucat de această clasă în viața politică și socială a României. Totodată, la sate se accentuează diferențierea țărănimii, se adâncesc contradicțiile social-economice, crește rolul economic al burgheziei sătești”²⁵).

Pentru pământul expropriat, proprietarii funciari primeau din partea statului despăgubiri foarte avantajoase. Pînă la definitivarea vânzării pământului către țărani, aceștia îl primeau în folosință, pentru care plăteau arendă ca și înainte de reformă, cînd îl arendau direct de la moșier. Prețul arendei era fixat în mod arbitrar de către comisiile județene pentru reforma agrară. În județul Hunedoara de pildă, Comisia județeană pentru reforma agrară din Deva, fără să mai aștepte tablourile oficiale de prețuri, stabilea în iunie 1921, prețul unui iugă de pământ ce urma să fie arendat la suma de 100–140, trecînd totodată la delimitarea suprafețelor destinate a fi arendate țăranilor, după bunul plac al membrilor comisiei²⁶). Împotriva abuzurilor săvîrșite de către comisia județeană pentru reforma agrară, se ridică țăranii din Ciula Mare, cerînd să nu i se lase moșierului din comună suprafața de 204 iugăre cît stabilise comisia, ci numai 30 iugăre, „așa cum prevede legea pentru arendări forțate în caz de necesitate”, restul terenului arabil fiind de drept proprietatea lor²⁷). În satul Biscaria, peste 600 de iugăre teren arabil, finaț și pășune din suprafața de circa 1 000 iugăre, cît cuprindea hotarul satului, era în stăpînirea grofului Ocskay. Fiind favorizat de către autoritățile de stat austro-maghiare, moșierul acaparase – după cum arătau țăranii într-o cerere adresată prefectului de Hunedoara – „tot pământul bun din jurul satului, iar pământul puțin al oamenilor (țăranilor – n.n.), este la de-

părtare considerabilă de comună, fiind expus, cu totul înundării Mureșului". Moșia a fost arendată țăranilor în 1918 pe timp de 9 ani, pe baza unui contract încheiat între acestea și moșier, în urma cărui fapt, numeroși țăranii săraci și-au înjghebat mici gospodării pe terenul arendat. În iulie 1920, țăranii au fost scoși cu forța armată din moșia domnească", spunându-li-se că, totuși, în câteva zile, se vor rezolva lucrurile în favoarea lor.

Desigur, nici o măsură eficientă nu s-a luat de către autorități, cu toate că terenul rămânea nelucrat, și mai mult, țăranii făcuseră deja semănăturile de primăvară. În acest timp, groful încerca pe toate căile să-și transforme moșia în „fermă model”, scoțind-o astfel de sub urmările legii agrare. „Ce se va întâmpla cu sârmanii oameni care porniseră în cei doi ani trecuți o gospodărie atât de frumoasă, a căror proprietate, în general, nu este mai mare de $1/2-1\frac{1}{2}$ iugăre pământ” ? – se întrebau țăranii năpăstuiți din Biscaria. „Vor fi siliți din nou – conchid ei – să ia pe grumazul lor jugul iobăgiei, acum modernă, pe care cu rușine l-au purtat de veacuri”. Arătând prefectului că groful Ocskay este „pose-sorul a mai multor palate din Budapesta, mine de aur și alte bogății în Cehoslovacia, a căror valoare ajunge la mai multe zeci de milioane”, țăranii cereau insistent „dreptate pentru popor”²⁸⁾.

În martie 1921, o delegație de țăranii din Biscaria explica plini de amărăciune lui Garoflid, la București, că „dreptatea” ce li s-a făcut consta în primirea în arendă forțată a 100 iugăre „calitatea cea mai rea” din moșia lui Ocskay. Pentru a se debarasa într-un fel de țăranii ce-și susțineau doleanțele, ministrul moșier trimite un inginer la Biscaria. Acesta promite țăranilor că va propune comisiei județene pentru reformă agrară satisfacerea cererilor lor de a primi loturi de pământ cu o întindere mai mare. Așteptările au fost zadarnice. Timpul fiind înaintat pentru arături, țăranii au ieșit cu plugurile la arat, intrând pe moșia grofului. În această situație, consilierul agricol județean, împreună cu o unitate de jandarmi, a intervenit brutal, amenințând cu închisoarea pe cei „răzvrățiți”²⁹⁾.

Rezultatul împroprietăririi nu poate fi apreciat însă numai prin prisma procentului însemnat al țăranilor care au rămas fără pământ, ci el trebuie completat și cu o imagine asupra felului cum arătau gospodăriile împroprietăriților. Sunt foarte multe materiale documentare, care ar putea fi citate și care, toate duc la aceeași concluzie : loturile de pământ atribuite țăranilor erau în majoritate răzlețe, în diferite părți ale comunei, altelei la zeci și chiar sute de kilometri de comuna în care locuia cel împroprietărit. Totodată, aceste loturi erau dobândite cu bani grei (în afară de prețul plătit statului), datorită modalităților în care se efectua împroprietărirea –, ceea ce făcea ca în momentul, când, în sfârșit, primea pământul rîvnit, țăranul să trebuiască să-l și vîndă, spre a-și achita datoriile făcute cu cumpărarea lui. Dar nu numai atât : pământul a fost primit fără nici un fel de inventar agricol și fără nici o posibilitate pentru țăranul împroprietărit de a-și cumpăra un minim de inventar necesar lucrării pământului. Autorul legii de împroprietărire a fost categoric în această privință : nu trebuie să se acorde credite țăranilor la împroprietărire deoarece... țăranii au prea mulți bani și lenevesc, susținea el. Dimpotrivă, în schimbul pământului trebuie să li se smulgă cât mai mulți bani, căci în felul acesta vor deveni harnici etc.³⁰⁾.

O cercetare atentă a materialelor documentare care au aparținut autorităților din fostul județ Hunedoara, ca și al altor numeroase documente aflate în diferite arhive din țară, dă o imagine concludentă în ce privește problema : cum și în interesul cui s-a realizat reforma agrară din 1921.

În ianuarie și septembrie 1923, țăranii săraci din Cimpuri-Surduc adresează memoriu comisiei județene de împrumut, prin care iau atitudine împotriva faptului că li s-a dat voie moșierilor din comună să-și vîndă parte din păduri și teren arabil „unor oameni în stare bună, ne lipsiți de pămînt”, cu toate că „legea oprește vînzările pînă la terminarea exproprierii”³¹).

Familiiilor țărănești din satele hunedorene, care nu au fost trecute pe listele de împrumut, li se promisese de către autorități colonizarea pe Bărăgan. În acest sens, subprefectul de Hunedoara semnala consilierului agricol județean: „...zi de zi mi se prezintă locuitorii comunelor care în trecut, din lipsă de pămînt arător, lucrau în parte, moșiile proprietarilor de pe valea Mureșului, iar acum, prin reforma agrară au rămas lipsiți cu totul de pămînt arător”, cerînd urgentarea colonizării lor, întrucît se află „în cea mai neagră mizerie”³²). Consilieratul agricol județean era sesizat în 3 noiembrie 1923 că nemulțumirile țăranilor din comuna Grid, curg tot mai aspre zi de zi, „deoarece le-a fost luată pe seama statului, o suprafață întinsă din pășunea comunală”. Totodată, sătenii „ar dori ca toți cei ce au luat parte la război să se împărțeașcă cu pămînt”³³). Într-o plîngere a țăranilor din comuna Teiu, adresată președintelui comisiei agrare din București se arată că, la întoarcerea de pe front, soldaților li s-au repartizat în mod provizoriu teren din proprietatea statului. Cu ocazia împrumutării însă, celor mai mulți li s-a luat pămînt ; pe de altă parte – arată țăranii – din cei 82 de oameni îndreptățiți la împrumut, au primit pînă la 2 iugăre fiecare, doar 30 inși³⁴). Nemulțumite erau și văduvele de război din Săcămaș, care își reclamă dreptul lor la pămînt, demascînd abuzurile săvîrșite de autoritățile agricole ce favorizau pe chiaburi, comercianți și pe cei ce nu participaseră la război³⁵). Din moșia contelui Horvath Rudolf din Șoimuș, s-au expropriat doar 12 iugăre teren arabil, din care 8 iugăre s-au repartizat bisericii, școlii, jandarmilor, cantonierilor de drum și cantorului bisericesc, iar restul, unor neîndreptățiți – se arăta într-un memoriu semnat de 60 de țărani din comuna Bejan. Aceștia, fie foști participanți pe front, fie lipsiți de pămînt, cer prefectului să li se dea teren arabil din moșia contelui, căci, se arată în memoriu – sîntem toți pieritori de foame”³⁶). Postul de jandarmi din Rîșculița raporta prefecturii în 29 noiembrie 1923 că locuitorii comunelor Bulzești și Tomnatec, sîntem extrem de nemulțumiți din cauza împrumutării³⁷). Țăranii fără pămînt din Nădăștia de Jos demască tertipurile comisiei județene agrare care trecuse pe listele de împrumut pe chiaburi, excluzînd în același timp pe văduvele de război, țăranii săraci și foștii luptători pe front. „Scopul reformei agrare ar fi – afirmă țăranii – îmbunătățirea stării săracilor și nu ca prin legea de reformă agrară să se multiplifice averea bogăților”³⁸).

Îlegalitățile făcute cu ocazia împrumutării sînt semnalate din nou prefectului de către țăranii din Teiu în 1928, arătîndu-se într-o cerere că au fost șterși de pe lista de împrumut, „iar pe alții care au destul pămînt, i-au luat în listă”³⁹). În comuna Gothatea, au fost împrumutați 16 țărani invalizi, dîndu-li-se

loturi cu o suprafață de circa 1 iugăr fiecare. În 1928, din ordinul agronomului regional din Ilia, țăranilor împroprietăriți li se ia jumătate din teren, după ce parte din ei semănaseră deja grâu, secară, porumb și trifoi, cedându-se jandarmilor din comună. La fel, în comuna Bretea Mureșană, celor 30 invalizi împroprietăriți li se ia pământul, pentru a fi împroprietărite biserica și școala ⁴⁰).

Înșelați prin reforma agrară și apăsați de impozite împovărătoare, de cotele de răscumpărare a pământului și de datorile față de chiaburi și bănci, mulți țăranii ajunseră într-o stare de cruntă sărăcie, mizerie, disperare și neștiind cum să scape de acest jug, puneau mina pe furci, topoare etc., și se ridicau deseori împotriva regimului de exploatare nemiloasă.

În aprilie 1922, țăranii din Fornădia, înarmați cu furci și ciomege, pun stăpînire pe moșia Domeniilor satului. Secția de jandarmi din Hațeg raporta alarmată forurilor sale superioare că țăranii sînt hotărîți să are pământul, susținînd că „este al lor” ⁴¹). Consilierul agricol din Deva anunța prefectura, în 1923, că țăranii împroprietăriți din comuna Bobilna amenință, spunînd că vor intra cu forța pe terenurile lor primite din moșia lui Aurel Vlad și răpite ulterior și vor strînge recolta obținută în urma semănăturilor făcute în toamna anului 1922, căci lor li se cuvine și nu proprietarului. Autoritățile din Folt, comună vecină cu Bobilna, au încercat să oprească pe țăranii în acțiunea lor, dar aceștia s-au împotrivit, fiind hotărîți să-și adune recolta. „Împroprietăriții pretind recolta, amenințînd că nu vor ceda nici în fața forței”, raporta secretarul comunal din Folt ⁴²). Subprefectul cerea companiei de jandarmi din Deva să ordone secției de jandarmi din Geoagiu să ia măsuri „de împiedicare a agresiunii pentru cazul cînd acuma, cu ridicarea recoltei, țăranii se vor folosi de forță”. Totodată, se dau dispoziții primpretorului din Geoagiu de a pune în vedere țăranilor că nu au nici un drept asupra semănăturilor. În această situație, țăranii intră cu forța pe moșie și strîng recolta, act considerat de către autorități drept „rebeliune”. Consilieratul agricol, cerea subprefectului să ia cele mai severe măsuri de reprimare a mișcării țăărănești. Subprefectul ordona primpretorului din Geoagiu ca, însoțiți de jandarmi și de agronomul regional, să se deplaseze la Bobilna pentru a lua măsuri ca „acestor abuzuri să li se pună capăt”. La 2 decembrie 1923, primpretorul din Geoagiu raporta că, cu ajutorul jandarmilor „a restabilit ordinea și liniștea” în comuna Bobilna ⁴³).

În aprilie 1923, țăranii din Căzănești, lipsiți de teren arabil, intră cu forța în pădurea moșierului Dimitrie Borca, croindu-și locuri arătoare ⁴⁴).

Notariatul din Balșa, raportînd despre nemulțumirile și frămîntările din sînul maselor țăărănești, anunța îngrijorat la 15 mai 1926 că populația „vorbește de revoluție”, iar ura împotriva conducătorilor crește pe zi ce trece, astfel că „totul este discreditat și compromis”. Dacă nu se vor lua măsuri la timp – se arată în raport – „ne apropiem cu pași repezi spre dezastru” ⁴⁵).

În toamna anului 1928, țăranii din Rapolt și Uroi au alungat pe argații grupului Simeny Bela de pe moșie și au ocupat-o cu forța, demonstrînd prefectului într-un memoriu că moșierul și-a scutit pământul de la expropriere prin acte false ⁴⁶).

Paralel cu lupta pentru pământ, țăranii desfășoară acțiuni hotărîte în vederea obținerii de pășuni pentru vite și micșorarea impozitelor. Astfel, țăranii din

Fornădia își dezveleau amarul vieții lor plină de lipsuri într-un memoriu adresat prefectului : „Azi nu mai simțem în stare a ne câștiga existența de pe o zi pe alta din cauza marilor dări ce ne apasă. Numai dacă plătim aceste dări cu viața, căci cu altceva nu avem... Mai cu seamă, parte din noi de am vinde totul și nu am putea câștiga sumele ce ni se cer“⁴⁷⁾.

Numeroasele plingeri adresate de năpăstuiții satelor hunedorene organelor în drept, oglindesc cât se poate de fidel cruda realitate, care va dăinui peste decenii pînă cînd zorii lui 23 August 1944, vor „deschide larg drumul eliberării poporului român, drumul progresului social!“⁴⁸⁾.

NOTE

1. Biblioteca Academiei R.S.R., filiala Cluj, Anexa III, MS. 313, fila 47 și 51 verso ; V. Liveanu, 1918, **Din istoria luptelor revoluționare din România**, Ed. polit. București.
2. **Hunyadvérmegey**, nr. 50 din 16 decembrie 1918.
3. Biblioteca Academiei R.S.R., filiala Cluj, Anexa III, MS. 313, fila 58, verso și MS. 314, fila 4 verso.
4. **Hunyadvérmegey**, nr. 51 din 22 decembrie 1918.
5. Mitiță Constantinescu, **L'evolution de la propriete et la reforme opraire en Roumanie**, București, 1925, pag. 304.
6. A.S. Alba Iulia, fond P.J. Alba, U. 996 și 662/1919.
7. Idem, dosar 11/1919.
8. A.S. Deva, fond subprefectură, pachet 6/1919, fila 3.
9. A.S. Deva, fond Consilieratul agricol Hunedoara, dosar 3/1919.
10. Idem.
11. A.S. Deva, fond prefectură, pachet 6/1919.
12. A.S. Deva, fond prefectură, dosar 443/1920.
13. Ibidem.
14. Ibidem.
15. A.S. Deva, fond prefectură, dosar 462/1921.
16. Ibidem.
17. A.S. Deva, fond prefectură, dosar 463/1921.
18. România liberă (Deva), din 19 septembrie 1920.
19. Ibidem.
20. România liberă, din 20 martie 1921.
21. Ibidem.
22. A.S. Deva, fond prefectură, pachet 449/1920.
23. Idem, pachet 433/1920.
24. Luptătorul din 22 septembrie 1920.
25. N. Ceaușescu, **Partidul Comunist Român – continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România**, Ed. politică București, 1966, pag. 27–28.
26. România liberă (Deva) din 7 august 1921.
27. România liberă (Deva), din 17 aprilie 1921.
28. România liberă (Deva), din 19 septembrie 1920.
29. Idem, 28 august 1920.
30. C. Garoffid, **Chestia agrară în România**, București, 1920, pag. 404–409.
31. A.S. Deva, fond Consilieratul agricol al jud. Hunedoara, dosar 97/1923.
32. Idem, dosar 542/1923.
33. Idem, dosar 97/1923.
34. Ibidem.
35. A.S. Deva, fond Consilieratul agricol al jud. Hunedoara, dosar 97/1923.
36. A.S. Deva, fond Prefectură, dosar 545/1923.

37. Idem, dosar 596/1923.
38. Ibidem.
39. Idem, dosar 1/1928.
40. N. Marcu, **Unele aspecte ale crizei agrare din România, în perioada dintre cele două războaie mondiale**, în „Probleme economice”, 1961, nr. 11, pag. 81.
41. A.S. Deva, fond prefectură, pachet 6, 175/1919.
42. A.S. Deva, dosar 557/1923.
43. Idem, dosar 551/1923.
44. Idem, dosar 556/1923.
45. A.S. Deva, dosar 625/1926.
46. A.S. Deva, fond Prefectură, dosar 5/1929.
47. Idem, fond Prefectură, dosar 2/1931.
48. N. Ceaușescu, **Partidul Comunist Român – continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România**, Ed. politică 1966, pag. 53–54.

TROUBLES PAYSANS DANS LES VILLAGES DES ENVIRONS DE DEVA APRES LA PREMIERE GUERRE MONDIALE IMPÉRIALISTE

R é s u m é

En se fondant sur de riches matériaux d'archives, les auteurs relèvent la situation matérielle pénible et les troubles qui en ont résulté dans un grand nombre de villages de la région de Hunedoara au cours des années qui ont suivi la première guerre mondiale. La lutte pour une existence meilleure de la paysannerie laborieuse s'est engagée dans la voie de la révolution à la suite de la création du Parti Communiste Roumain.